

УДК 371.38:373.2(075.8)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Матвієнко С. І.

Автором статті обґрунтовано актуальність проблеми підготовки майбутніх педагогів дошкільних закладів до формування основ соціальної компетентності у дітей, що розглядається крізь призму сучасних державних документів дошкільної освіти. Запропоновано розподіл навчального матеріалу дисципліни "Методика формування у дошкільників соціальної компетентності", здійсненого відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу.
Ключові слова: соціальна компетентність, підготовка студентів, діти дошкільного віку, навчальна дисципліна.

Автором статті обґрунтовано актуальність проблеми підготовки майбутніх педагогів дошкільних закладів до формування основ соціальної компетентності у дітей, котра розглядається крізь призму сучасних державних документів дошкільної освіти. Предложено распределение учебного материала дисциплины "Методика формирования у дошкольников социальной компетентности", осуществленного в соответствии с требованиями кредитно-модульной системы организации учебного процесса.
Ключевые слова: социальная компетентность, подготовка студентов, дети дошкольного возраста, учебная дисциплина.

The author of the article substantiates the importance of the problem of preparing prospective educators of preschool institutions for the formation of basic social competence in children, which is viewed through the lens of up-to-date state documents in preschool education. The author proposes a way of teaching material arrangement in the discipline "Methods of Social Competence Formation in Preschool Children" according to the requirements of the credit-modular system of educational process organization.
Key words: social competence, preparation of students, children of preschool age, academic discipline.

Постановка проблеми. Розбудова української державності загострила проблему формування соціальної компетентності у дітей і молоді, що зумовлено пошуком оптимальних шляхів підготовки їх до життя в оновленому соціальному середовищі. На сьогодні в Україні спостерігаються негативні тенденції в усіх сферах життєдіяльності людини, а саме: соціальна дезадаптація, деградація моральних цінностей, низька соціально-правова захищеність дітей, невідповідний до віку рівень соціалізованості. Із прийняттям державного Базового компонента дошкільної освіти (в редакціях 1998 р. та 2012 р.), нині діючих чинних програм дошкільної освіти питання соціального розвитку дошкільника, його гармонійна адаптація до нових умов життя та соціалізація постали пріоритетними.

Процес соціалізації визначається в сучасній науці як історично обумовлений процес розвитку особистості, засвоєння нею суспільних цінностей, норм поведінки, відтворення набутого соціального досвіду у власній діяльності та спілкуванні. Мета соціалізації, згідно з таким підходом, полягає в створенні сприятливих умов для формування соціальної компетентності вихованців, тобто процес соціалізації передбачає самоосмислення, самодостатність, соціальну активність, а не просто пасивну адаптацію індивіда до вимог соціуму.

Велика відповідальність щодо цього лягає на дорослих, особливо – на вихователів дошкільного навчального закладу (ДНЗ), які здійснюють цілеспрямовану підготовку дитини до соціально схвалюваного буття. Сучасний вихователь ДНЗ повинен бути озброєний знаннями щодо формування соціальної орієнтації дитини, стимулювання її особистісної самореалізації, набуття необхідного до віку малюка соціального досвіду, закладання основ його соціальної компетентності. В умовах суспільних перетворень до соціальної компетентності особистості висуваються

значні вимоги щодо її підвищення через розширення наукового кругозору, удосконалення самоосвіти, вміння застосовувати знання на практиці тощо.

На нашу думку, на сьогодні професійна підготовка майбутнього фахівця дошкільної освіти передбачає обмежену кількість дисциплін, опанування яких дозволяє студентам набути необхідних знань в галузі соціалізації особистості. Необхідністю пошуку шляхів удосконалення теоретичної та практичної підготовки майбутніх вихователів до формування соціальної компетентності у дітей дошкільного віку визначається **актуальність даного дослідження.**

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях з психології, педагогіки, філософії досліджено окремі аспекти соціальної компетентності особистості, серед яких: соціалізація особистості (Т. Алексєєнко, А. Капська, І. Кон, О. Кононко, А. Мудрик, І. Рогальська та ін.), соціальне становлення особистості (К. Абульханова-Славська, Д. Іванова, А. Зимня, О. Карпенко, Т. Лобанова, Є. Нікуліна), соціальна активність (О. Киричук, Н. Михайленко, Н. Пономарчук), самовизначення (І. Зверєва, А. Мудрик, О. Щербініна та ін.). Вивчення процесу формування соціальної компетентності тією чи іншою мірою розглянуто у наукових дослідженнях Н. Калініної, Н. Кузьміної, В. Куніциної (щодо характеристики соціальної компетентності як сукупності сформованих компетенцій особистості). На сучасному етапі проблемою соціальної компетентності дітей та молоді займаються вчені Л. Коваль, С. Курінна, В. Москаленко, А. Капська, С. Хлеб'як, М. Лукашенко, В. Радул та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття. Проблема професійної підготовки фахівців дошкільної освіти висвітлювалася в працях Л. Артемової, Г. Бельської, О. Кононко, Т. Поніманської, Л. Семушиної та ін. Значний внесок щодо соціально-педагогічних аспектів цієї проблеми належить таким вітчизняним дослідникам, як О. Кононко, В. Кузьменко, С. Кулачківська, І. Рогальська, Т. Поніманська, О. Савченко та ін. У теперішній час інтенсивно досліджуються проблеми оновлення змісту освіти, створення належних умов для соціалізації дитини, оптимального її розвитку й виховання. Попри різноманітність досліджуваних напрямів у галузі фахової підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку (Є. Вільчовський, Н. Грама, Н. Денисенко, Л. Загородня, Р. Кондратенко, Л. Машкіна та ін.) проблема формування готовності майбутніх педагогів ДНЗ до набуття дитиною дошкільного віку основ соціальної компетентності ще не отримала на сьогодні всебічного висвітлення.

Формування цілей статті (обов'язкова постановка завдання). Метою статті є спроба поділитися досвідом викладання навчальної дисципліни "Методика формування в дошкільників соціальної компетентності" в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП) як важливого предмета в структурі підготовки майбутнього вихователя ДНЗ та визначити перспективи подальшої наукової роботи з обраної теми.

Виклад основного матеріалу. З прийняттям першої редакції державного стандарту дошкільної освіти в Україні – Базового компонента (БКДО) (1998 р.) [1] було визначено основне призначення дошкільних навчальних закладів – здійснювати *соціальний розвиток* дитини. В обіг дошкільної науки та практики активно увійшли поняття "життєва компетентність дошкільника", "соціальна компетентність дошкільника" тощо. У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти (2012 р.) [2] питання, пов'язані із соціалізацією дитини, набули більшої ваги, знайшовши відображення у змісті усіх семи освітніх ліній, перш за все – в таких, як "Дитина в соціумі", "Особистість дитини".

Задекларовані в державному стандарті дошкільної освіти завдання стосовно формування в дитини необхідної до віку компетентності підвищили вимоги до рівня кваліфікації сучасного вихователя, визначили своєрідне соціальне замовлення суспільства вищій школі та дошкільному навчальному закладу в аспекті підготовки маляка до майбутнього повноцінного життя. Зазначимо, що в практиці вищих педагогічних навчальних закладів робота, спрямована на формування в дошкільників соціальної компетентності, проводиться недостатньо. Аналіз галузевих стандартів вищої освіти фахівців дошкільного профілю, навчальних планів спеціальності "Дошкільна освіта", навчально-методичних посібників, наукових досліджень із зазначеної проблеми дозволяють говорити про те, що професійна підготовка майбутніх вихователів до проведення роботи щодо соціалізації дитини нині здійснюється лише в межах окремих розділів фахових методик.

З метою більш ефективної реалізації завдань підготовки майбутніх вихователів до проведення роботи в галузі соціалізації дітей у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя було розроблено курс "Методика формування у дошкільників соціальної компетентності", який включений до програми підготовки фахівців дошкільного профілю за ОКР "бакалавр" як навчальна дисципліна циклу професійної підготовки за вибором університету. Як відомо, методика – це галузь педагогічної науки, яка вивчає теоретичні аспекти навчання окремої навчальної дисципліни. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності як складова педагогічної науки вивчає принципи, завдання, зміст, організацію, форми й методи роботи з дітьми дошкільного віку з формування в них знань і умінь соціального буття.

Курс методики формування у дошкільників соціальної компетентності посідає чільне місце структурі професійної підготовки фахівця дошкільної освіти. Означений курс спрямований на підготовку вихователя ДНЗ, який володіє:

- теоретичними знаннями про особливості соціального розвитку дитини, зокрема – про можливості соціалізації дошкільника як засвоєння ним соціальних вимог і правил людського співбуття;

- основами методики формування соціальної компетентності у дітей дошкільного віку в різних формах організації їхньої життєдіяльності, що визначається сучасними вимогами дошкільної освіти, визначеними Базовим компонентом та чинними програмами дошкільної освіти [3; 4; 6].

Вивчення курсу методики формування у дошкільників соціальної компетентності забезпечує формування у майбутніх фахівців дошкільної освіти знань про специфіку процесу соціалізації дошкільників відповідно до вікових етапів її соціального зростання; про особливості добору форм і навичок організації життєдіяльності дошкільника, що сприяють його соціальному зростанню, тощо. Підкреслимо, що вишівський курс методики формування у дошкільників соціальної компетентності не зводиться до висвітлення якихось вузькопрактичних питань стосовно соціалізації дитини-дошкільника, до викладу конкретних рекомендацій щодо формування основ соціальної компетентності у дошкільників різного віку.

Мета курсу "Методика формування у дошкільників соціальної компетентності" – формування особистості вихователя, озброєного знаннями щодо реалізації вимог сучасної дошкільної освіти з формування у дошкільників соціальної компетентності як базисної характеристики особистості, яка забезпечує повноцінне засвоєння нею соціальної реальності.

Завдання курсу:

- розкриття теоретико-методологічних основ соціалізації дитини дошкільного віку через формування у неї основ соціальної компетентності;

- розкриття науково-методичних засад формування соціальної компетентності у дітей дошкільного віку;

- засвоєння методики формування основ соціальної компетентності у дітей дошкільного віку в різних формах організації їхньої життєдіяльності;

- формування соціально активної особистості.

Зміст у навчальному посібнику структуровано за модульним принципом. Модулі – це самостійні частини навчального матеріалу. Вони містять конкретну дозу інформації і надають можливість студентам і викладачам як об'єктам освітнього процесу ефективно засвоювати навчальний матеріал, встановлювати логічні зв'язки між частинами курсу, допомагають ефективно організувати самостійну роботу, спонукають до саморозвитку особистості, до самоконтролю та самоаналізу.

Розпочинається курс змістовим модулем "Теоретичні аспекти становлення соціальної компетентності дошкільників", у якому розглядаються основні теоретичні питання, а саме: надається сутнісна характеристика соціалізації дитини дошкільного віку, визначаються особливості формування соціального досвіду дитини, розкриваються шляхи становлення дошкільника як соціальної особи. До цього модуля також включені питання, які розкривають сутність соціальної компетентності як складової соціалізації дитини дошкільного віку, визначаються й характеризуються показники оцінювання соціальної компетентності дошкільника.

Головним призначенням модуля "Соціально-емоційний розвиток дитини дошкільного віку" є визначення загальних проблем соціально-емоційного розвит-

ку дошкільника, зокрема розглядаються питання особливостей формування моральної регуляції соціальної поведінки дитини дошкільного віку як показника рівня її соціальної компетентності; аналізуються структура та функції моралі, розкривається роль активності особистості у набутті моральної регуляції її поведінки. До вивчення пропонується також питання формування у дітей самосвідомості як форми розуміння дитиною свого власного "Я" та важливого компонента її соціальної компетентності.

До модуля "Методика формування у дошкільників соціальної компетентності" включені теми, які визначають та характеризують методичні засади з формування основ соціальної компетентності у дитини дошкільного віку, а саме – використання принципів, методів, форм і засобів в організації роботи даного виду. У цьому модулі надано характеристику занять з ознайомлення із довкіллям як однієї із домінуючих форм набуття дітьми знань про суспільство; розглянуто роль педагогічної майстерності вихователя у формуванні у дошкільників соціальної компетентності.

Однією із проблем організації різних видів навчальної роботи студентів у виші при вивченні ними окремих дисциплін постає її навчально-методичне забезпечення, перш за все – розробка навчальних програм та забезпечення необхідною навчально-методичною літературою. З метою вирішення означеної проблеми нами було укладено та видано друком навчально-методичний посібник "Методика формування у дошкільників соціальної компетентності" [5], користування яким дозволило студентам більш чітко й творчо самостійно працювати; планувати особисту стратегію навчання; творчо використовувати матеріали Internet-мережі щодо поповнення теоретичних знань і розвитку практичних умінь у галузі соціалізації; раціонально використовувати свій час.

ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Теми	Всього годин						Індивідуальна робота
			Всього аудиторних	Лекційних	Семинарських	Лабораторних	Самостійна робота	
I модуль. Теоретичні аспекти становлення соціальної компетентності дошкільників		45	20	10	10	-	20	5
1.1.	Сутнісна характеристика соціалізації дитини дошкільного віку	8	4	2	2	-	4	-
1.2.	Становлення дошкільника як соціальної особи	8	4	2	2	-	4	-
1.3.	Особливості формування соціального досвіду дитини	8	4	2	2	-	4	-
1.4.	Соціальна компетентність як складова соціалізації дитини дошкільного віку	13	4	2	2	-	4	5
1.5.	Оцінювання соціальної компетентності дошкільника	8	4	2	2	-	4	-
II модуль. Соціально-емоційний розвиток дитини дошкільного віку		24	12	4	6	-	12	-
2.1.	Загальні проблеми соціально-емоційного розвитку дошкільника	8	4	2	2	-	4	-
2.2.	Моральна регуляція соціальної поведінки як показник сформованості соціальної компетентності дитини дошкільного віку	8	4	2	2	2	4	-
2.3.	Самосвідомість і соціальна компетентність	8	4	2	2		4	-
III модуль. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності		39	22	6	6	6	12	5
3.1.	Принципи, методи форми й засоби формування у дошкільників соціальної компетентності	14	10	2	2	8	4	-
3.2.	Характеристика занять з ознайомлення із довкіллям щодо набуття дошкільниками соціальної компетентності	17	8	-	2	2	4	5
3.3.	Педагогічна майстерність вихователя як чинник формування у дошкільників соціальної компетентності	8	4	2	2		4	-
РАЗОМ		108	54	20	22	12	44	10

Набувши досвіду викладання студентам спеціальності "Дошкільна освіта" навчальної дисципліни "Методика формування у дошкільників соціальної компетентності" слід відзначити ті проблеми, з якими ми зіткнулися у процесі опанування студентами вищезазначеного курсу:

1. Студенти, працюючи з сайтами Internet-мережі, посилаються, в основному, на матеріали з досвіду діяльності окремих ДНЗ стосовно соціалізації дитини, не надаючи належної уваги наявному науковому та науково-реферативному доробку.

2. Організація самостійної роботи студентів потребує збільшення об'єму навчального матеріалу, що сприятиме пошуку інформації стовно використання інтерактивних форм і нетрадиційних методів роботи з дітьми щодо забезпечення їхнього соціально-морального розвитку, набуття ними необхідного рівня соціальної компетентності.

Висновки

1. Проблема підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до розв'язання завдань, пов'язаних із соціалізацією дітей дошкільного віку, формування у них належного рівня соціальної компетентності є надзвичайно актуальною для сьогоденної освіти. Її розв'язання ми вбачаємо в удосконаленні змісту професійної підготовки майбутніх педагогів ДНЗ за тими ОПП, які може забезпечити вищий навчальний заклад читанням спеціально розроблених дисциплін (спекурсів, дисциплін професійної підготовки за вибором університету або за вибором студента), що визначають основи роботи у галузі соціалізації дошкільника.

2. У даній публікації було представлено досвід викладання навчальної дисципліни "Методика формування у дошкільників соціальної компетентності", коротко розглянуто її специфіку. На нашу думку, навчальна дисципліна, що аналізувалася, характеризується значним теоретико-методичним потенціалом й уможлиблює необхідне оновлення змісту відповідно до запитів дошкільної освіти й суспільства в цілому.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошкільне виховання. – 1999. – № 1. – С. 6–9.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція, 2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.kr-admin.gov.ua>. – Назва з екрана.
3. Впевнений старт. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://doshkillya.ostriv.in.ua>. – Назва з екрана.
4. Дитина. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. Рекомендовано МОНмолодьспорт України. Лист МОН України № 1 1/11–11177 від 08.12 2010 р. / наук. кер. проекту: О. В. Огнев'юк та ін. – 3-тє вид., доопр. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.
5. Матвієнко С. І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності : навч.-метод. посіб. / С. І. Матвієнко. – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – 106 с.
6. Українське дошкілля. Програма розвитку дітей дошкільного віку / О. І. Білан та ін. – Тернопіль : Мандрівець, 2013. – 264 с.